

- *Біоіндикація екологічного стану річкових систем України в аспекті імплементації директив ЄС у галузі довкілля (доповідач — член-кореспондент НАН України С.О. Афанасьєв)*
- *Про виконання цільової програми наукових досліджень НАН України «Науково-технічні основи енергетичного співробітництва між Україною та Європейським Союзом» (Об'єднання-3) (доповідач — академік НАН України О.В. Кириленко)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

13 лютого 2019 року

На засіданні Президії НАН України 13 лютого 2019 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали наукову доповідь директора Інституту гідробіології НАН України члена-кореспондента НАН України **Сергія Олександровича Афанасьєва** про біоіндикацію екологічного стану річкових систем України в аспекті імплементації директив ЄС у галузі довкілля (стенограму див. на с. 23).

У доповіді було порушено важливі питання біологічних досліджень річкових систем. Подальший розвиток цих досліджень є перспективним напрямом для отримання нових фундаментальних і прикладних знань про особливості організації та функціонування річкових біосистем.

Як зазначив доповідач, підписання Угоди про асоціацію України з ЄС ставить нові завдання перед вченими НАН України. Зобов'язання України, які регламентуються відповідними директивами ЄС, пов'язані зі зміною парадигми моніторингових досліджень поверхневих вод, зокрема з переходом від контролю якості води як ресурсу до біологічного контролю екологічного стану гідроекосистем і заміною критеріального підходу на порівняльний — коли поточний екологічний стан визначається зіставленням з референційними значеннями біологічних показників.

В Інституті гідробіології НАН України отримано низку вагомих прикладних результатів. Так, уперше у світі розроблено методологічні засади для визначення референційних біологічних складових і, відповідно, створення комплексної системи діагностики, контролю і прогнозу екологічного стану та біорізноманіття водних екосистем. Результати цих робіт можна розглядати як базу для нового науково-технологічного напрямку — біоіндикаційної гідроекології.

За підтримки другої фази програми ПРООН «Екологічне оздоровлення басейну Дніпра» в Інституті реалізовано комплексну систему з вивчення та оцінювання стану водного сере-

Доповідь члена-кореспондента НАН України Сергія Олександровича Афанасьєва

довища Дніпровського басейну у багатокомпонентному аспекті: транскордонний діагностичний аналіз; регіональна стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; ідентифікація та оцінка джерел забруднення; визначення екологічних ризиків. За цим напрямом Інститут є базовою організацією міжнародного колективу, що розробив Стратегічну програму дій для басейну Дніпра та Національну програму дій для басейну Дніпра. Методика ідентифікації, оцінки та пріоритизації «гарячих точок» у басейні р. Дніпро стала основою документа UNIDO «Identification Assessment and Prioritization of Pollution Hot Spots», який ООН наразі використовує у своїх програмах на всіх транскордонних річкових басейнах світу.

Спільно із суб'єктами моніторингу довкілля Республіки Білорусь за результатами міжнародної експедиції на транскордонній ділянці р. Дніпро здійснено інтеркалібрацію результатів гідробіологічних оцінок екологічного стану цієї надзвичайно важливої водної артерії.

У 2010–2017 рр. науковці Інституту за підтримки Єврокомісії та за участю гідроекологів інших придунайських країн розробили й успішно апробували систему екологічного моніторингу басейну р. Дунай у межах України.

Створено систему біоіндикаційної гідроекологічної оцінки стану річок Карпат. Ці роботи

було виконано за фінансової підтримки програм ЄС TACIS, у межах програм добросусідства Україна–Румунія та Україна–Румунія–Угорщина–Словаччина. Сьогодні європейські міжурядові організації розглядають цю систему як елемент моніторингу басейнів Тиси, Прута і Сирету.

В Інституті розроблено програму AquaBio-Base, яка дає змогу зручно працювати з гідробіологічними даними, сортувати, поєднувати і порівнювати їх.

Результати зазначених наукових досліджень викладено в більш як 20 монографіях та статтях у провідних фахових виданнях, на їх основі захищено 5 кандидатських і одну докторську дисертації. Основні науково-практичні результати досліджень з біоіндикації екологічного стану річкових систем України було представлено на більш як 100 міжнародних конгресах, симпозиумах, конференціях, оприлюднено в численних виступах у ЗМІ. Водночас підготовлені та опубліковані Плани управління річковими басейнами річок Прип'ять, Тиса, Південний Буг та Верхній Дніпро є реалізацією державних зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС. Крім того, результати зазначених досліджень впроваджено у навчальні програми університетів України відповідного профілю, Варшавського університету та Державного університету Нью-Йорка. Матеріали щодо гідробіології річок, озер, водосховищ і боліт увійшли до підручника «Загальна гідрологія».

Великий обсяг робіт було проведено в рамках міжнародного співробітництва з колегами з Білорусі, Словаччини, Румунії, Угорщини, Грузії, Боснії і Герцеговини, Польщі, США, Таджикистану.

Дослідження екологічного стану річок, алгоритм проведення біологічного моніторингу вод, районування річкової мережі України в контексті європейських екорегіонів стали науковою основою для розроблення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» від 04.10.2016 № 1641-VIII та постанов Кабінету

Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном» від 18.05.2017 № 336 і «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» від 19.09.2018 № 758.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон; голова Державного агентства водних ресурсів України І.І. Овчаренко; директор Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України і НАН України член-кореспондент НАН України В.І. Осадчий; заступник академіка-секретаря Відділення загальної біології НАН України, директор Державної установи «Інститут еволюційної екології НАН України» академік НАН України В.Г. Радченко, директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» академік НАН України В.М. Геєць, віце-президент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтєв, академік-секретар Відділення інформатики НАН України, директор Інституту програмних систем НАН України академік НАН України П.І. Андон.

Президія НАН України відзначила важливість отриманих прикладних результатів і позитивно оцінила тісну співпрацю Інституту гідробіології НАН України з Державним агентством водних ресурсів України щодо використання досвіду створення регіональної системи контролю та моніторингу стану водних екосистем в контексті Водної рамкової директиви ЄС. Було наголошено, що з огляду на значну кількість нормативних документів у галузі охорони довкілля, раціонального природокористування та управління природними ресурсами, які Україні має імплементувати у національне законодавство, потрібно зосередити зусилля на розробленні наукових засад для підготовки проектів цих документів.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь академіка-секретаря Відділення

Доповідь академіка НАН України Олександра Васильовича Кириленка

фізико-технічних проблем енергетики НАН України, голови наукової ради цільової програми наукових досліджень НАН України «Науково-технічні основи енергетичного співробітництва між Україною та Європейським Союзом» (Об'єднання-3) академіка НАН України **Олександра Васильовича Кириленка** про виконання цієї програми у 2016–2018 рр. (стенограму див. на с. 32)

У доповіді було зазначено, що для паливно-енергетичного комплексу України характерна недостатність власних ресурсів. Недосконала структура, яка залишилася ще з часів СРСР, заважає Україні швидко увійти до єдиного енергетичного простору Європи.

Метою цільової програми «Об'єднання-3» є комплексне вирішення науково-технічних завдань із забезпечення переходу ОЕС України на синхронну роботу з європейським об'єднанням енергосистем. Угоду про об'єднання було підписано між Україною та Євросоюзом у 2017 р. й узгоджено з системними операторами 28 європейських країн.

Основні вимоги, які висуваються до української енергосистеми, — технічна та експлуатаційна відповідність енергосистем, що об'єднуються, технологічна сумісність нормативно-правової бази, створення взаємопов'язаних ринків енергії та потужності. Головні завдання полягають у формуванні єдиної моделі ОЕС

України, сумісної з моделями європейських систем; забезпеченні стійкості режимів та надійності електропостачання; підтриманні необхідних рівнів напруги та реактивної потужності; подоланні «вузьких місць» в ОЕС України; знятті обмежень з видачі потужності прикордонними електричними станціями і гармонізації підходів до розрахунків динамічних та статичних режимів роботи енергосистем; удосконаленні плану відновлення ОЕС України після виникнення системної аварії та ін. Вирішення цих та інших складних науково-технічних проблем у галузі енергетики потребує поєднання зусиль фахівців енергетичної галузі та науковців Академії.

У рамках програми 13 установ з п'яти відділень НАН України виконували 35 проєктів за 5 розділами. Президія НАН України підкреслила, що ціла низка наукових результатів програми вже має практичне застосування, але питання забезпечення необхідного рівня управління об'єктами ОЕС України, а також удосконалення нормативної бази відповідно до чинних у Європі стандартів потребують подальшого опрацювання. Тому в інтересах розвитку вітчизняної енергосистеми слід продовжити ці дослідження в рамках нової цільової програми. При цьому основні інтелектуальні та фінансові ресурси необхідно спрямувати на розв'язання проблем наукового забезпечення необхідного рівня контролю та керованості ОЕС України, ширшого використання відновлюваних джерел енергії, що дасть змогу значно поліпшити екологічні показники.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- затвердили постанови про присудження Національною академією наук України премій імені видатних учених України, премій для молодих учених і студентів вищих навчальних закладів, нагородження грамотами Президії НАН України за кращі наукові роботи та встановлення розміру премій НАН України за підсумками конкурсу 2018 року;
- оголосили конкурс на заміщення посад директорів наукових установ Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України;

- постановили порушити перед Верховною Радою України клопотання про відзначення Почесною грамотою Верховної Ради України завідувача відділу Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України доктора технічних наук, професора, академіка НАН України В.І. Дубодєлова за багатолітню плідну творчу працю вченого, педагога і організатора наукових досліджень у галузі металургії;

- заслухали інформацію головного вченого секретаря НАН України академіка НАН України В.Л. Богданова про презентацію результатів виконання НАН України бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень»;

- заслухали інформацію начальника відділу наукових і керівних кадрів НАН України В.М. Палія про діяльність аспірантури в установах Національної академії наук України;

- заслухали інформацію Президента НАН України академіка НАН України Б.Є. Патона про відновлення садиби В.І. Вернадського.

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Призначено:

- академіка НАН України **Івасишина Ореста Михайловича** почесним директором Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України, звільнивши його з посади директора Інституту за власним бажанням, з переведенням на посаду радника при дирекції цього Інституту;

- члена-кореспондента НАН України **Татаренка Валентина Андрійовича** виконувачем обов'язків директора Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України до проведення виборів директора Інституту у встановленому порядку, звільнивши його з посади заступника директора з наукової роботи цього Інституту;

- академіка НАН України **Руденка Леоніда Григоровича** почесним директором Інституту географії НАН України, звільнивши його з посади директора Інституту за власним бажанням, з переведенням на посаду радника при дирекції цього Інституту;

- доктора географічних наук **Маруняк Євгенію Олександрівну** виконувачем обов'язків директора Інституту географії НАН України до проведення виборів директора Інституту у встановленому порядку, звільнивши її з посади ученого секретаря цього Інституту;

- кандидата технічних наук **Тітка Владислава Олексійовича** на посаду ученого секретаря Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України.

Затверджено:

- кандидата історичних наук **Солошенко Вікторію Іванівну** на посаду заступника директора з наукової роботи Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»;
- кандидата технічних наук **Сергієнка Романа Володимировича** на посаду ученого секретаря Інституту технічної теплофізики НАН України;
- члена-кореспондента НАН України **Онищенка Івана Миколайовича** на посаду директора Інституту плазмової електроніки і нових методів прискорення Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут».

Погоджено призначення:

- члена-кореспондента НАН України **Литовченка Володимира Григоровича** на посаду головного наукового співробітника Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України, звільнивши його з посади завідувача відділу фізики поверхні та напівпровідникової нанофотоніки цього Інституту за власним бажанням;
- кандидата фізико-математичних наук **Мізрахі Сергія Вікторовича** на посаду завідувача відділу квазіоптики Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України;
- кандидата фізико-математичних наук **Могили Анатолія Андрійовича** на посаду завідувача відділу фізичних основ радіолокації Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України;
- доктора фізико-математичних наук **Марченка Івана Григоровича** на посаду завідувача відділу фізичних основ радіаційних технологій Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут»;
- доктора технічних наук **Пилипенка Миколи Миколайовича** на посаду завідувача відділу чистих металів, металофізики і технологій нових матеріалів Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут»;
- кандидата технічних наук **Гуріна Ігоря Вячеславовича** на посаду завідувача відділу вуглець-графітових матеріалів Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут»;
- доктора хімічних наук **Першиної Катерини Дмитрівни** на посаду завідувача відділу хімічного та інформаційного аналізу Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України;
- кандидата філологічних наук **Багнюк Наталії Вячеславівни** на посаду завідувача відділу української

мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;

- доктора філософських наук **Пастуха Тараса Васильовича** на посаду завідувача відділу української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;
- кандидата історичних наук **Булик Наталії Михайлівни** на посаду завідувача відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;
- кандидата історичних наук **Романюка Михайла Васильовича** на посаду завідувача відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;
- доктора філософських наук **Гардашук Тетяни Василівни** на посаду завідувача відділу логіки та методології науки Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- співробітників Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України — академіка-секретаря Відділення наук про Землю НАН України, директора Інституту, академіка НАН України **Пономаренка Олександра Миколайовича**; завідувача відділу, доктора геолого-мінералогічних наук **Тарана Михайла Миколайовича** — за багаторічну плідну творчу працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень мінерально-сировинної бази України, заслуги у впровадженні новітніх технологій у прогнозування, пошук, розвідку і розробку родовищ корисних копалин та з нагоди 50-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- директора Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» члена-кореспондента НАН України **Кудряченка Андрія Івановича** за багаторічний вагомий внесок у розвиток вітчизняної історичної науки та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів;
- співробітників Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України — завідувача відділу, доктора геологічних наук **Курасву Ірину Володимирівну**; заступника директора з наукової роботи, члена-кореспондента НАН України **Степанюка Леоніда Михайловича** — за багаторічну плідну творчу працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень мінерально-сировинної бази України, заслуги у впровадженні новітніх технологій у прогнозування, пошук, розвідку і розробку родовищ корисних копалин та з нагоди 50-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- провідного перекладача Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України **Фоміну Сталіну Олександрівну** за багатолітню сумлінну і плідну працю, вагомий здобуток у професійній діяльності та особистий внесок у розвиток міжнародного наукового співробітництва;

- техника відділу Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України **Павленко Олександрю Йосипівну** за багаторічну плідну творчу працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень мінерально-сировинної бази України, заслуги у впровадженні новітніх технологій у прогнозування, пошук, розвідку і розробку родовищ корисних копалин та з нагоди 50-річчя від часу заснування Інституту.

Відзнакою НАН України «Талант, натхнення, праця» нагороджено:

- ученого секретаря Інституту прикладної математики і механіки НАН України кандидата фізико-математичних наук **Несмелову Ольгу Володимирівну** за плідну наукову діяльність та особистий внесок у розвиток досліджень в галузі диференціальних рівнянь з частинними похідними;

- молодшого наукового співробітника Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України, кандидата геологічних наук **Луньова Євгена Сергійовича** за багаторічну плідну творчу працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень мінерально-сировинної бази України, заслуги у впровадженні новітніх технологій у прогнозування, пошук, розвідку і розробку родовищ корисних копалин та з нагоди 50-річчя від часу заснування Інституту.

Подякою НАН України відзначено:

- директора Центру українських студій імені Миколи Зерова Школи мов, культур та лінгвістики Університету ім. Монаша (Мельбурн, Австралія) професора **Павлишина Марка Романовича** за багатолітнє сприяння розвитку співпраці науковців Австралії й України та активну участь у дослідницьких і видавничих проектах Національної академії наук України;

- провідного спеціаліста сектору діловодства та контролю виконання Секретаріату Президії НАН України **Мірошниченко Ларису Олександрівну** за багатолітню сумлінну працю в апараті Президії НАН України, відповідальне ставлення до виконання поса-

дових обов'язків та значні здобутки у професійній діяльності;

- співробітників Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України — завідувача відділу, члена-кореспондента НАН України **Брика Олександра Борисовича**; завідувача відділу, члена-кореспондента НАН України **Жовинського Едуарда Яковича**; завідувача відділу, члена-кореспондента НАН України **Семененко Віру Пантелеївну**; завідувача відділу, доктора геологічних наук **Возняка Дмитра Костянтиновича**; завідувача відділу, доктора геологічних наук **Сьомку Володимира Олексійовича** — за багаторічну плідну творчу працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень мінерально-сировинної бази України, заслуги у впровадженні новітніх технологій у прогнозування, пошук, розвідку і розробку родовищ корисних копалин та з нагоди 50-річчя від часу заснування Інституту.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- співробітників Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України — завідувача відділу, доктора геологічних наук **Артемка Геннадія Володимировича**; завідувача науково-технічної бібліотеки **Гречанюк Тетяну Сергіївну**; провідного наукового співробітника, кандидата геолого-мінералогічних наук **Хоменка Володимира Михайловича**; ученого секретаря, кандидата геологічних наук **Черниш Дарію Сергіївну**; завідувача відділу, доктора геолого-мінералогічних наук **Шеремета Євгена Михайловича** — за багаторічну плідну творчу працю, вагомий внесок у розвиток наукових досліджень мінерально-сировинної бази України, заслуги у впровадженні новітніх технологій у прогнозування, пошук, розвідку і розробку родовищ корисних копалин та з нагоди 50-річчя від часу заснування Інституту;

- науковців Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України — провідного наукового співробітника, доктора психологічних наук **Рибалку Валентина Васильовича**; заступника директора, доктора педагогічних наук **Хомич Лідію Олексіївну** — за багатолітню плідну працю та вагомий творчі здобутки у розвитку педагогічної науки і освіти, підготовці висококваліфікованих кадрів.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик